

Skrytá loupež

(Mangum, W.A.; American Bee Journal, 2012, č. 8, s. 761–764)

Souhrn: I skrytou loupež je možné rozpoznat. Rychlou a účinnou pomocí může být i dočasné ucpání česna vylupovaného včelstva hrstí trávy.

V návaznosti na předcházející článek o loupežích víme, že v některých případech je obtížné zlodějky odhalit, poněvadž se vyskytují jen v malém množství ve srovnání s masovou loupeží. I když je jich daleko menší množství, mohou být velmi odolné a velmi destruktivní.

Zde je několik příkladů, kde se dá zjistit skrytá loupež. Když se včely zlodějky dostanou do cizího úlu častěji, nezakolísají a neprovádějí charakteristické nálety zlodějek. Naopak, vstupují do včelstva, jakoby byly jeho součástí jako úlové včely. V takovém případě se dají zlodějky jen obtížně odlišit od létavek vykrádaného včelstva. Ve druhém případě zabrání strážkyně česna vstupu většině zlodějek, ale nepodaří se jim to u všech. Zlodějky stále obtěžují strážkyně česna a občas se některé podaří vyhnout se strážkyním a vniknout do úlu. Včelstvo buď nevykazuje žádnou rezistenci strážkyň k loupežím, zatímco v druhém případě je zde nějaká rezistence,

kteřá skýtá alespoň nějaké pozorovatelné syndromy. (V obou případech se mohou zlodějky jevit jako méně „lysé“ a poněkud lesklejší.) Při bližší inspekci uvidíme v obou případech včely opouštějící úl s plným volátkem medu (nebo cukerného sirupu z krmítka), což je vidět na jejich zvětšených zadečkách. Když takovou včelu chytíme při opouštění úlu s „nafouklým“ zadečkem, pak při mírném tlaku na zadeček obvykle obsah vyteče, což je definitivní potvrzení faktu, že je to zlodějka.

Kdykoli mám podezření, že jde o skrytou loupež, pečlivě prohlédnu vyletující včely s takovým zadečkem. Po letech považuji za velmi průkazné pro loupež prohlížet včely vyletující z oplodňáček, z nově vytvořených oddělků i z paketů (zvláště když je krmíme sirupem), neboť jde vždycky o podezření z těchto pomalých chronických loupeží. Dávám pozor hlavně tehdy, když je v přírodě málo nektaru nebo žádný.

Při snaze o diagnostikování progresivních loupeží musí být včelař velmi obezřetný. Jeden čas jsem si myslel, že jediný další případ, kdy včely opouštějí úl s plnými volátky, je rojení. Domněnka, že včely

vylétající s plnými volátky znamenají loupež, nebere v úvahu rojení (nebo opuštění úlu z nouze). Ale rojení nebo přímý odlet z úlu je masivní exodus, kdy se včely vyhrnou z úlu, nic takového, jako je mnohem nižší počet zlodějek, které se mísí do přiletujících létavek na česně.

I když to může být komplikované, nepleťte si skrytou loupež s dále uváděnou málo známou situací, která je jen málokdy zmiňována ve včelařské literatuře – všechny podmínky zde uváděné jsou důležité. Včely jsou v době bez snůšky krmeny cukerným sirupem. Může jít o první krmení nebo o následující, jakmile je první dávka spotřebována nejvýš předcházející den (to odhaduji, nemám žádné údaje). Když včelař začne včelstva krmit, včelstvo se vzruší, a proto je nutné dokončit krmení rychle a uzavřít úl (aby nedošlo k masivním loupežím). To je o chování včel notoricky známo. Pak ale není dobře po uzavření úlu odcházet ze stanoviště, nýbrž ještě pečlivě prohlédnout česna; některé včely mají evidentně medný váček naplněný cukerným sirupem a vylétají ven z úlu. Mohu říci, že tyto podrážděné včely s plnými volátky létají kolem úlů a v jejich okolí. Pak se vracejí do svých úlů. V krátké době (odhaduji do hodiny) nechají tohoto vzrušeného letu a berou sirup typičtějším způsobem, zůstávajíce většinou v úlu. Z počátku to může vypadat jako skrytá loupež, kdy včely opouštějí úl s plnými váčky v době sucha, ale není to ten případ.

Je zde jiná možnost vysvětlení tohoto kuriózního letu kdy včely „náhle najdou“ vydatný zdroj cukru uvnitř úlu. Na mém včelíně, kde mám 30 horem přístupných úlů, mohu včelstva krmit nejen za výše uvedených podmínek, ale i s jednou navíc, která se ovšem nedá splnit na vzdálené včelnici. Mohu krmit svá včelstva v noci, přesvědčím-li se, že začnou sirup okamžitě odebírat. Jak se dalo očekávat, některé včely přináší sirup z krmítka k chumáči, který sedí klidně na plástech. A zdejší včely se velmi rychle vzruší. (Některé včely provádějí „lajdácké“ kruhové tance.) Charakterické ale je, že se vzrušené včely začnou objevovat u vchodu do úlu, ale noc jim samozřejmě brání ve vylétování. Nemožu říci, mají-li tyto včely medné váčky prázdné nebo plné; domnívám se, že tak i tak.

Na vzdálenějších včelnicích, ať už tam jsou úly ležány nebo nástavkové, mám jednoduchou cestu pro zjištění progresivních loupeží, přinejmenším v části případů. Vezmete malý plastický pytlík, ve kterém ukládáte věci do mrazničky a který má zdrhovadlo, aby se dal rychle uzavřít. Otevřený ho podržte nad česnem, které je pravděpodobně zúžené pro podezření z loupeže. Vychyptejte asi tučet vylétujících včel. Snadno vám tam vlétnou. Pak pytlík uzavřete. To je způsob, jak oddělit včely-sběratelky od zlodějek. Pak podržte sáček proti světlu a všimněte si včel s plnými zadečkami, které ale mohou obsahovat výkaly, což je normální a nedochází k loupeži. Zlodějky se

Obr. 1: Část včelína, který skýtá útočiště 30 pozorovacím bezrámkovým úlům s horními lůžkami. V takovém množství pozorovacích úlů je možné sledovat činnost ve včelstvu, které běžný včelař nevidí. Například mohou sledovat přijímání matky v několika včelstvech včetně drobných odchylek chování. Ve své připravované knize o včelaření v bezrámkových úlech uvedu návod na stavbu těchto jednorámkových pozorovacích úlů včetně konstrukce větších úlů pro produkci medu, rozchov matek a dokonce i paketů.

Obr. 2: Pátrání po zlodějkách prostřednictvím igelitového sáčku přetaženého přes česno. Odchytávám včely na česně. Funguje to i v klasických úlech se zúženým česnem. Ve své připravované knize o beznámkovém včelaření popisují i pokročilou loupež. Včelaři by si jí měli všimnout, protože tak mohou přijít o celé pakety. Obecně by si včelaři měli víc všimnout veškerého dění na včelnici, protože prostřednictvím této dovednosti z nich budou lepší včelaři. Na stav včelstva lze usuzovat z pozorování chování včel. Tento způsob včelstva nejméně ruší.

mohou prozradit světle zbarvenými zadečky, které jsou plné světlého nektaru a světle bude procházet i jejich naplněnými zadečky – což je skrytá loupež. Tento způsob je ale málo přesný tam, kde jde o tmavé včely, které kradou tmavý med. Je potřeba tuto akci opakovat několikrát.

I když tato metoda může odhalit tajné zlodějky, je to pouze první krok k tomu, abyste našli jejich mateřské včelstvo (a lépe rozpoznat, jak široce se vyskytuje utajená loupež na vlastní včelnici nebo mezi sousedními včelnicemi a jak je intenzivní). Jakmile zlodějky objevím, rychle je ochladím v malé přenosné mrazničce přímo na včelnici jen na tak dlouho, abych je mohl označkovat stejně jako matku. (Zchlazujte opatrně a dávejte pozor, aby nezmrzly úplně.) Pak je nechám ožít u vchodu do česna úlu, na kterém byly chyceny. Podle toho, jak jsou vzdálené od svého mateřského včelstva nebo mateřských včelstev, mohou obvykle najít jejich úl podle toho, kam letí a uvnitř úlu pak najdu značené včely. Je to ovšem časově náročná metoda. Naopak to posiluje rozhodnutí naučit se lépe včelařit. Tak na příklad při našem velmi suchém létě ve Virginii spotřebují některá včelstva příliš mnoho medu a je třeba je na podzim krmit. Jiná včelstva si v létě „konzervují“ med a většinou není třeba je na podzim krmit. Ale jak je to možné? Jednou z cest, která je velice diskutována mezi včelaři, je nenechat včelstva příliš zesílit v době, kdy už to není potřeba (příliš mnoho hladových krků). Jiná možnost (jak se domnívám), je, že některá včelstva jsou více agresivní při skryté loupeži a nahrazují část jarního medu medem získaným z loupeží.

Uvědomit si, že včely mohou přenášet med při skryté loupeži, má hlubší smysl tehdy, když chceme zvolit plemenný chov. Tak na příklad včelstvům, která mají med stále během našeho bezsnůškového léta, je třeba věnovat velkou pozornost. Ale když je loupež (zde skrytá) znakem získaným při selekci, pak je tedy chovný program zaměřen neodvratně na selekci pro zintenzivnění loupeží. (A proto řešením by bylo určit, proč to které včelstvo má medné zásoby i během léta, spíše než dělat rozhodnutí podle váhy úlu.)

Zde je základním pravidlem (i když má některé výjimky) začít vyhledávat včelstva se skrytou loupeží. Poloha úlu na včelnici je velmi variabilní a určit směr letu zlodějek do jejich „domovů“ je velmi nesnadné. Ale když zlodějky opouštějí vykrádaný úl, a vyletují vysoko nad hlavami pozorovatele, je jejich „domovský“ úl pravděpodobně mimo vaši včelnici. Ale když progresivní zlodějky opouštějí vykrádaný úl níže, řekněme pod úroveň hlavy pozorovatele, a nepřelétají do jiného úlu, je loupeživé včelstvo pravděpodobně přímo na vaší včelnici. Když se řídím tímto pravidlem, rychle odhadnu situaci, když jedny oplodňáčky vykrádají druhé. Nebyla zde vina silná včelstva na stejném stanovišti. Když hledáte označené včely, dívejte se na všechny úly. Abyste byli při započítání vyhledávání úspěšní, tak všechna včelstva, kde více včel přiletá, než odlétá (s přihlédnutím k síle včelstva), mohou být důvodným kandidátem na přednostní prohlídku. S troškou štěstí uvidíte i označené včely vcházející do vašeho úlu. Mějte na paměti, že uvidíte-li jednu takovou utajenou zlodějku, neznamená to, že jste našli všechny.

Může jich tam být víc. Mne postihla nejhorší situace tehdy, když asi tucet tajně vykrádajících včelstev vybíralo cukerný roztok z krmítek osmi paketových včelstev. Byl to opravdový zmatek.

Nejlepším řešením takové situace je odvézt progresivně vykrádaná včelstva na izolované místo, dokud nezesílí. Ve snaze zachránit vykrádaná včelstva v době, kdy cizí včely vcházejí kolem strážkyň přímo do úlu a vracejí se s plným volátkem, mne nutí k ocenění základní schopnosti včelstva, rozlišit vlastní včely a zlodějky. Včelstvo, které je tajně vykrádané, mi připomíná těleso s kompromisním imunním systémem, zranitelné přilétajícími zlodějkami. Jak včelstva s tímto typem imunitního systému, tak včelstva tajně vykrádaná, musí být podobně ošetřena – izolací dokud nezesílí.

Oba způsoby loupeží jak tajnou nebo masovou (vysvětleno v předcházejícím článku) je obtížné zastavit. Proto je velmi důležité ošetřovat tak, aby k nim vůbec nedocházelo. Zvláště při nedostatku nektaru si zjistíte, zda včelstvo má dostatek včel, aby obsedalo všechny plásty a střežilo si česno. Slabým včelstvům zužte česna. Jako příklad může sloužit včelstvo s velkým plodištěm a jedním polomedníkem, kde ale včely obsedají jen polovinu obou těchto prostor. U tohoto včelstva bych přednostně zúžil česno na čtvrtinu – zvláště tehdy, když toto včelstvo nebylo prohlíženo několik týdnů a prozatím s ním nemohu dělat nic jiného. Nejde-li o mor či hnilobu plodu, pak je určitě lepší spojit toto slabé včelstvo s jiným. Ovšem s výjimkou možnosti, že by jejich spojení mohlo způsobit problém dalších loupeží. Přitom hlavně zjistíte původní příčinu, proč včelstvo zesláblo, protože loupež je pouze následek oslabení včelstva. Tak např. včelstva zeslábla proto, že mají staré nevykonné matky nebo velké množ-

ství roztočů. U těchto slabých včelstev je možné, že je napadnou zavíječi nebo malí úloví brouci, neboť včely nemají obsazeny všechny plásty, zvláště na jihu během léta.

Na druhé straně je i doba, kdy slabá včelstva nejsou spojována, neboť má s nimi včelař jiný záměr. Např. chce z nich naplnit oplodňáčky. Oplodňáčky ovšem mají jen malé množství včel, takže jsou velmi ohrožené loupežemi. Normálně jim zužují česna na šířku tak, aby najednou mohla projít jen jedna nebo několik včel. Detailně pak pozorují strážkyň česen, abych se ujistil, že se do úlku nepustí zlodějky. V některé době se mi projeví tajná loupež na mé oplozovací stanici a je velmi obtížné ji zastavit.

V bezsnůškovém období může velmi rychle dojít k masivním loupežím tehdy, když včelstvům přidáváme medné plásty, neboť včely se rychle orientují podle vůně medu. Přitahovány sladkou vůní přepadnou někdy zlodějky okamžitě oplodňáčky krmné medem. Protože je to rychlý způsob nakrmení oplodňáček, rozhodně jim plásty s medem přidávejte těsně před západem slunce. Při zkrmování sirupu dbejte úzkostlivě na čistotu. Protože zlodějky najdou určitě každou kapku medu, ať je jakkoli velká. Nádobu s krmivem nenechávejte nikdy bez dozoru, děláte-li na včelnici něco jiného.

Kupodivu, je-li nektaru přebytek, jak je tomu při intenzivní snůšce, nedochází k loupežím. Plásty s medem, ponechané v té době mimo úl, jsou včelami ignorovány, neboť ty se vracejí ke kvetoucím rostlinám. V této době mohou být včelstva dlouho otevřená bez známek loupeží. S úbytkem snůšky ovšem tato pohoda rychle mizí. A včelař musí opět dbát na to, aby nepodnítil loupeže. A také silná včelstva se za dodržení uvedených podmínek před loupežemi ubrání.

Obr. 3: Zlodějky se shromažďují kolem malé kapičky sirupu. Po té, co ji olízí tak, že skvrna nebude ani lepit, budou slédit po další sladčině. Pokud se dostatečně vydráždí, vniknou i do oplodňáček a slabších včelstev a vyberou jim všechny zásoby. Když už vám sirup ukápně, přikryjte skvrnu trochou hlíny nebo listí nebo zředte vodou. Kapka sirupu se sice může zdát jako maličkost, ale může odstartovat velkou loupež.

Obr. 4: Zlodějky nasávají sirup z krmícího kbelku – začátek loupeže na včelnici. Stimulovány předchozí loupeží, tyto včely proslídily celou včelnici, až našly tento nechráněný zdroj. Protože loupež už nastartovala, sledují mě tyto včely při mé pouti od úlu k úlu a krmení. Vyplatí se zlodějky z kbelku vyhnat kouřem. Jakmile by domů donesly trochu sladiny, loupež se znásobí.

Během prohlídky včelstva může loupež snadno začít, proto prohlízejte rychle a dívejte se po prvních možných zlodějkách, které možná už zápasí se včelami z vámi prohlíženého včelstva. Buďte opatrný při čistění horních louček rámků, neboť to prodlužuje prohlídku, včely to znepokojuje a seškrabany vosk a med jsou pro zlodějky velmi atraktivní. Když už loupež začne, pokuste se částečně ucpat česno trávou. Strážkyně si udělají v trávě prostor a nepustí zlodějky dovnitř. Když loupež ustane, tráva zavadne a vypadne z česna a tím je zvětší.

Závěrem radím, ať už jde o masovou nebo utajenou loupež, nikdy zlodějky nepodceňujte. Jsou

v získávání nechráněného medu neoblomné. Masivní loupež je vidět na první pohled, tajná loupež je nízký stupeň chronické loupeže a je obtížnější ji poznat. I když se loupeži dá jen těžko zabránit, je relativně snadné jí předcházet pozorováním, že všechna včelstva si dobře stráží česna. Prospěch ze zabránění loupežím je velký: předpokládané zpomalení šíření různých nemocí včetně roztoče *Varroa*, snížení mortality včelstev, lepší vztahy se sousedy vaší včelnice a konečně – pozdě ale přece – mnohem příjemnější včelaření.

Přeložila: Prof. Sylva KUBIŠOVÁ